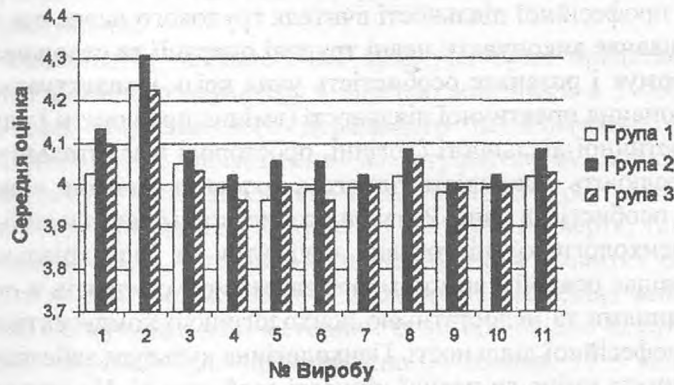

Діаграма 1.

Середня успішність в групі за виробами

Після проведення аналізу отриманих експериментальних даних, можна зробити висновки: Систематичне використання методики нормування праці студентів (при умові використання спеціально підготовленої системи виробів) сприяє підвищенню ефективності використання навчального часу, дозволяє вивільнити час для додаткових робіт та теоретичного навчання без втрати якості виробів, що виготовляються.

Таблиця 2.

ці групи)

Група 3 студент	
„Д”	„3”
51,6	19,3
64,5	6,4
58,1	19,4
51,6	25,8
54,8	22,5
51,6	25,8
51,3	19,3
51,3	16,1
54,8	22,5
51,3	19,3
51,6	22,5

Література:

1. Генкинт Б.М. Экономика и социология труда. – М.: Норма, 2001. – С. 170.
2. Кузьменко В.В., Тхоржевський Д.О. Основні шляхи підвищення ефективності навчання в педагогічних інститутах // Методика трудового навчання. – 1978. – № 11. – С. 128.

УДК 37.015.3+371.134

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ОСОБИСТІСНИМИ ПРОФЕСІЙНИМИ ЯКОСТЯМИ І ЗДІБНОСТЯМИ ТА КОМПОНЕНТАМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

О.Г. Видра

Державна програма „Вчитель” визначила, що освіта є пріоритетною сферою в духовному і культурному розвитку Української держави. Ключова роль у системі освіти належить вчителю. Саме через діяльність педагога реалізується державна політика, спрямована на зміцнення культурного, духовного та інтелектуального потенціалу нації, збереження і примноження культурної спадщини [2]. Розвиток у студентів загальної культури в поєднанні з розвитком професійних здібностей та особистісних якостей є одним з основних напрямків навчально-виховного процесу професійної підготовки майбутніх вчителів.

На сучасному етапі в загальній культурі особистості розрізняють і вивчають різні її складові: культура мислення, спілкування, навчання, праці, технічна культура тощо. На фоні даного розмаїття чітко вирізняється так звана професійна культура. Для майбутнього вчителя основними її складовими є педагогічна та психологічна культура. Остання є поняттям відносно новим в психології, майже не поширеним, а отже, не повністю вивченим, хоча досить важливим для успішної професійної психолого-педагогічної діяльності.

Психологічна культура звичайно є важливою для вчителів всіх спеціальностей. Та особливої уваги потребують вчителі трудового навчання. Вони, як і всі вчителі працюють з дітьми не тільки як з „фізичним матеріалом”, а й з „психологічним матеріалом”. Специфіка професійної діяльності вчителя трудового навчання полягає в тому, що він не просто навчає виконувати певні трудові операції та створювати матеріальні творіння, а ще формує і розвиває особистість учня крізь інтелектуальні процеси, які спрямовані на виконання практичної діяльності (вміння працювати і „думати” руками) та розумової, теоретичної діяльності (логічні, просторові мислительні операції тощо). Такі умови підкреслюють важливість одного з головних завдань вчителя трудового навчання: розвинути особистість учня. Розвинути особистість може тільки особистість.

Система психологічної підготовки студентів на індустріально-педагогічних факультетах відповідає освітнім вимогам, але забезпечує студентів в основному лише психологічним знаннями та недостатньою психологічною компетентністю у сфері їхньої майбутньої професійної діяльності. Психологічна культура забезпечує сприйняття психологічних знань та умінь як певної цінності особистості. Це має велике значення для засвоєння психологічних знань та їх використання у розвитку і вдосконаленні власної особистості як майбутнього вчителя трудового навчання (МВТН) і в успішній психолого-педагогічній професійній діяльності, в чому психологічна культура фактично має проявлятися. Таким чином, проблема розвитку психологічної культури особистості МВТН є важливою.

В плані історичного розвитку вперше термін психологічна культура почав згадуватися в 70-х роках ХХ століття. Спочатку її розуміли як певну систему антропологічних, психологічних знань, які необхідні для успішного існування і діяльності [3]. Пізніше це поняття ускладнювалося і набувало поширення серед наукового світу. Окремі аспекти вивчення психологічної культури були розглянуті такими науковцями як В.І. Войтко, О.Я. Березіна, Б.Г. Ананьєв, В.С. Біблер, І.А. Зязюн, О.М. Леонтьєв, Н.А. Побірченко, Л.С. Колмогорова, Я.Л. Коломінський, Н.В. Чепелева та ін., але предметом спеціального дослідження вона не була.

В нашій роботі ми спираємось на останні дослідження відділу психології трудової та професійної підготовки ІПППО АПН України (В.В. Рибалка, Г.О. Балл, Д.Ф. Крюкова, В.І. Панченко, П.С. Перепелиця, Е.О. Помиткін), які основані на особистісному та рефлексивно-ціннісному підході [4] до даної проблеми і вказують на те, що психологічна культура є особистісним утворенням і кваліфікує якості та здібності особистості в сфері її діяльності.

На даному етапі вивчення проблеми розвитку психологічної культури МВТН основною метою постає розробка методики дослідження психологічної культури та визначення критеріїв її оцінки. На шляху виконання мети зустрічаються певні складнощі: насамперед, потрібно знати в чому проявляється психологічна культура у конкретних сферах життєдіяльності; як і в результаті яких психологічних чинників вона проявляється; в яких випадках можна казати про її сформованість; які існують рівні прояву або розвитку психологічної культури особистості; чи можна її визначити за допомогою якісних і кількісних методів тощо.

Користуючись останніми дослідженнями, слід зауважити, що психологічну культуру не можливо визначити навпростець за допомогою однієї певно розробленої методики. Причина цьому в тому, що психологічна культура є досить складним системним утворенням в структурі особистості і проявляється в якостях індивідуально до кожної професійної діяльності. Тому слід співставляти основні компоненти психологічної культури [1] з провідними якостями та здібностями особистості.

В процесі дослідження нами розроблено робочу теоретичну модель психологічно-культурної особистості МВТН, яка базується на концепції тривимірної поетапно конкретизованої психологічної структури особистості В.В. Рибалки [5]. Представлені 140 якостей і здібностей психологічно-культурної особистості МВТН складають концептуальну основу їхньої психолого-педагогічної підготовки та розвитку у них психологічної культури. Для дослідження ми вибрали такі особистісні якості і здібності: ко-

мунікативні та організаторські здібності, вольові якості, рівень просторового інтелекту та технічного мислення, рівень розвитку самооцінки, ціннісні орієнтації та досвід у вигляді рівня успішності в навчальних дисциплінах технічного та психолого-педагогічного спрямування.

Основні компоненти психологічної культури були представлені у 17 твердженнях-парах протилежного характеру і шкалою між ними в 7 балів. Дослідження проводилося на базі Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г.Шевченка. Всього було досліджено 85 студентів IV курсу індустріально-педагогічного факультету, з них 55 хлопців та 30 дівчат. В якості методик дослідження були використані тести просторового інтелекту Айзенка і Зіверта, технічного мислення Беннета, методика КОС-2, методика визначення рівня розвитку самооцінки за допомогою коефіцієнта рангової кореляції Спірмена та методика вивчення ціннісних орієнтацій Рокіча. Попередньо дані методики були відповідно адаптовані. Таким чином, для кількісної обробки було представлено 34 ознаки, 17 з яких безпосередньо відносяться до найбільш важливих вище згаданих якостей та здібностей особистості МВТН та інші 17, які відносяться до компонентів психологічної культури.

В ході кількісної обробки даних між ознаками були розраховані кореляційні зв'язки по Пірsonу. В результаті розрахунків виявлені наступні зв'язки між окремими якостями та здібностями і компонентами психологічної культури: показники рівня просторового інтелекту та технічного мислення, які тісно пов'язані між собою (0,61 та 0,53 відповідно) корелюють з потребою студентів у вивченні та дослідженні себе і власних можливостей (0,554); чим більше розвинуті вольові якості студентів, тим вища встигаємість з психологічних дисциплін (0,53) та технічних дисциплін (0,5); рівень комунікативних здібностей пов'язаний з рівнем володіння фоновими психологічними знаннями (0,51), з рівнем відношення студентів до психологічних консультацій (0,511) та вищим коефіцієнтом щодо потреби студентів „відчувати” при спілкуванні психічні стани співрозмовника, тобто бути емпатійними (0,65); рівень самооцінки пов'язаний обернено пропорційно щодо встигаємість з психологічних (-0,5), педагогічних (-0,45) та технічних (-0,4) дисциплін, а також щодо тверджень про недостатність психологічних знань (-0,6), потреби у вивченні та дослідженні себе і власних здібностей (-0,64), визначення психічних знань цінними для себе (-0,61) та власної самореалізації в житті (-0,63). Останнє свідчить про те, що чим вищий рівень самооцінки студента, тим нижча встигаємість з вказаних навчальних предметів, перебільшена впевненість у рівні психологічних знань і разом з тим їх знецінення, низький потяг до вивчення себе та до самореалізації в житті і професійній діяльності.

З цінностей нами були включені в розрахунки 4 термінальних та 4 інструментальних, які стосуються гуманістичних якостей та розвитку особистості. Цінності, пов'язані з пізнанням, особистісним розвитком, творчістю корелюють майже з усіма компонентами психологічної культури з коефіцієнтом кореляції у межах від -0,335 до -0,54 обернено пропорційно. При чому, зв'язок творчості як цінності з компонентами психологічної культури має більші коефіцієнти кореляції у порівнянні з іншими.

Цінності гуманістичної спрямованості пов'язані з компонентами психологічної культури наступним чином: щастя інших – використання психологічних знань в житті (-0,45); альтруїзм – осмислення передумов, причин власної поведінки, психічних станів, діяльності (-0,5); чуткість – потреба у вмінні відчувати психічні стани інших людей (-0,51).

В ході кількісної обробки був виділений 31 фактор, 4 з яких по сумарній дисперсії складають більше 5 відсотків. Перший фактор об'єднує в собі термінальні та інструментальні цінності, встигаємість з психологічних, педагогічних та технічних дисциплін, всі компоненти психологічної культури крім тверджень стосовно потреби у психологічному консультуванні та гострої потреби у психологічних знаннях (вклад в сумарну дисперсію 23,778%).

Другий фактор характеризується зв'язком між просторовим інтелектом, технічним мисленням, комунікативними здібностями, цінностями стосовно щастя інших та чуткість (вклад в сумарну дисперсію 8,521%).

Третій фактор показує зв'язок між рівнем розвитку волі та встигаємості з психологічних, педагогічних і технічних дисциплін (вклад в сумарну дисперсію 7,805%).

Четвертий фактор пов'язаний з комунікативними та організаційними здібностями, цінністю щодо особистісного розвитку та ствердженнями, які стосуються здобуття психологічних знань, їх використання в житті, сприйняття їх як цінності та власної ініціативи щодо їх самостійного пошуку (вклад в сумарну дисперсію 6,736%).

З даного дослідження можна зробити наступні висновки: розвиток психологічної культури МВТН тим більший, чим вищий розвиток просторового інтелекту та технічного мислення, безпосередньо пов'язаного з професійною діяльністю вчителя трудового навчання; рівень психологічних знань як компоненту психологічної культури залежить від рівня розвитку вольових якостей студентів, при чому інші зв'язки свідчать про те, що студенти індустріально-педагогічного факультету здобувають психологічні знання для їх використання в буденних життєвих ситуаціях, для власного задоволення і з метою вивчення власних можливостей, особливостей; рівень розвитку комунікативних здібностей позитивно впливає на рівень володіння студентами фоновими психологічними знаннями, рівень осмислення потреби у психологічному консультуванні, а також тісно пов'язаний з потребою у вмінні відчувати психічні стани інших людей, що вказує на потребу у розвитку перцептивних здібностей студентів; психологічна культура МВТН пов'язана з цінностями у пізнанні, особистісного розвитку, творчості, але на фоні цього не виявилось зв'язків з цінностями гуманістичного характеру, що можливо вказує на потребу в розвитку психологічної культури лише з егоїстичної точки зору; психологічна культура студентів пов'язана і також залежить від емоційно-почуттєвих компонентів діяльності, що проявляється в почутті задоволення від використання психологічних знань в життєвих ситуаціях, відкриття нового в собі, від осмислення причин та передумов своєї поведінки, з чим студенти і пов'язують цінність психологічних знань.

Дане дослідження чітко визначило зв'язок психологічної культури та здібностей і якостей особистості, які необхідні для успішної психолого-педагогічної професійної діяльності, вказало особливості даних зв'язків для МВТН. Результати вказують на те, що психологічна культура є системним утворенням в структурі особистості, що ще раз обумовлює її значимість для розвитку особистості і успішної професійної діяльності МВТН.

Література:

1. Видра О.Г. Теоретичний аналіз категорії „психологічна культура” // Вісник ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка. Випуск 21. Серія: психологічні науки: Збірник наукових праць – Чернівці: ЧДПУ, 2003. – №21. – С. 31 – 34
2. Державна програма „Вчитель” // Освіта України. – 2002. – 2 квітня. – С. 2-6
3. Психологический словарь / Под ред. В.И. Войтко. – Київ. – 1982, 216 с.
4. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології: Навч.-метод. посібник. – К., 2003. – 204 с.
5. Рибалка В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: Монографія. – К.: Деміург, 1998. – 160 с.